

Instituties als campingmatjes

Auteur(s):

Lecq, S.G., van der

Verschenen in:

ESB, 85e jaargang, nr. 4277, pagina 845, 27 oktober 2000

Rubriek:

Van de redactie

Trefwoord(en):

Onlangs hield de secretaris-generaal van Economische Zaken een gloedvol betoog over de rol van de overheid in de nieuwe economie. Zelfreflectie noch klassieken werden geschuwd: "Wordt de overheid een 'infocratie' of een 'infopolis'? Is de overheid een big brother of een soft sister ¹?" De overheid moet veranderen want "de burger pikt het niet meer". Nu wordt EZ zelden geplaagd door demonstrerende burgers voor de deur, maar ook zonder die prikkel vernieuwt het zichzelf. Onder leiding van niemand minder dan McKinsey-topman Winsemius bezint het ministerie zich op de 21e eeuw. De rolverschuiving van interveniërend naar ordenend wordt ondertussen alvast ingezet. EZ bepaalt de spelregels en levert een onafhankelijke scheidsrechter, maar speelt zelf niet langer mee. Sportmetaforen doen het altijd goed in beleidsland.

Het betoog ging verder over instituties, die, in de door de spreker aangehaalde en breed aanvaarde definitie van North, kunnen worden gezien als de beperkingen die mensen zichzelf en elkaar opleggen om hun interactie te structureren. Daaronder valt een scala van informele, conventionele gedragsregels en formele gedragsnormen, al dan niet gewaarborgd door een instelling die op naleving toeziet en straf mag uitdelen. 'Instituties' is soms een containerbegrip.

Toen kwam er een lastig punt: "Instituties moeten zichzelf na verloop van tijd gaan vernietigen of omvormen." Inderdaad opereren de meeste instituties aanbodgestuurd en het zou het proberen waard zijn hier enige vraagsturing in te ontwikkelen. Dat is echter makkelijker voor nieuwe instituties dan voor oude, zeker waar het gaat om formele instituties.

Het probleem zit bij het *zichzelf* opheffen van instituties. In campingwinkels worden 'self-inflating' slaapmatjes verkocht en nu komt EZ met 'self-deflating' instituties. Echter, wie heeft er belang bij zich in te spannen voor hun afschaffing als de vraag wegvalt? Hier ligt misschien een publieke taak: de institutie-schoonmaak. Het is verleidelijk de MDW-operatie als zodanig te betitelen, maar hier is de overheid veelal als buitenstaander de instituties in diverse bedrijfstakken gaan opheffen, juist omdat zij dit niet zelf deden.

Als gedachte-experiment is het idee van 'self-deflating' instituties de moeite waard. In deze tijden van marktwerking zou een markt voor instituties de ultieme economisering van het bestuurskundige terrein zijn ². Echte marktwerking leidt echter weer tot een probleem: als instituties een collectief goed zijn, zal de overheid via interventie toch weer moeten meespelen.

Terug naar de instituties zelf. Als ze zichzelf moeten kunnen opheffen, moet bij de instelling ervan een heldere doelstelling worden geformuleerd, aan de hand waarvan kan worden getoetst of deze is gerealiseerd. Nu op zoek naar voorbeelden, want die ontbraken in het betoog. Bestaan er al self-deflating instituties, die zichzelf opheffen als er geen vraag meer naar is? Een eerste voorbeeld: de WIR-premie. Hier was erg veel vraag naar maar hij is toch afgeschaft. Blijkbaar nam het aanbod af zonder dat de vraag afnam: het campingmatje was lek. Tweede voorbeeld: publiek-private samenwerking. Hier was minder vraag naar dan de overheid van te voren dacht, maar het initiatief wordt toch doorgezet. Dit matje bleek van schuimrubber want het ademt niet mee met de vraag. Derde voorbeeld: de huursubsidie. Hier was weinig vraag naar, zodat een deel van het beschikbare budget onbenut bleef. De overheid schafte het aanbod van huursubsidie echter niet af, maar ging de vraag stimuleren! Rechthebbenden werden er met advertenties op geattendeerd dat hier 'dollarbills on the sidewalk' lagen, klaar om te worden opgehaald. Zo leek de institutie bij nader inzien wel degelijk in een behoefte te voorzien: het matje was kunstmatig opgeblazen.

Misschien was het ook wel gewoon een informatieprobleem. Marketingdeskundigen weten hoe je de Wet van Say operationaliseert: elk aanbod schept zijn eigen vraag mits voldoende aantrekkelijk gecommuniceerd naar de betreffende doelgroep. Dat gold ook voor de huursubsidie. Maar laat nou net diezelfde huursubsidie een belangrijke oorzaak van de armoedeval zijn. Het ministerie van SZW overweegt dan ook de reikwijdte van de huursubsidie te beperken, zodat deze regeling minder belemmerend werkt voor het toetreden tot de arbeidsmarkt ³. Zo neemt het aanbod van deze institutie toch af, zij het om andere redenen dan omdat de vraag afneemt.

Al rechtvaardigen drie voorbeelden geen algemene conclusies, toch ontstaat het vermoeden dat het voor EZ nog een hele klus wordt om zichzelf opheffende of omvormende instituties te creëren. Het eerste probleem is de afstemming tussen en binnen departementen over de beoogde werking van de instituties. Het tweede probleem is de afstemming van het doel van de institutie, dus het criterium voor toekomstige opheffing, op de vraag ernaar en de meetbaarheid van die vraag. Soms gaan doel en vraag niet vanzelf samen en dan is vraagsturing een riskant criterium. Het derde probleem is het inbouwen van prikkels voor de zelf-opheffing of zelf-omvorming van de instituties.

Het rekeningrijden van V&W leent zich voor de aanpak die EZ beoogt. Zolang de files meetbaar korter zijn, is er vraag naar rekeningrijden. Bij vraaguitval geldt: "Deze institutie vernietigt zichzelf binnen..."

---

1 De alliteratiemogelijkheden met 'smart' en 'strong' bleven onbenut.

2 Hierbij wordt afgezien van de vraag of de markt zelf een institutie is, want dan zitten we op meta-niveau en dat is weer een ander experiment.

3 Werkgroep harmonisatie van inkomensafhankelijke regelingen, *De armoedeval, analyse en oplossingen*, werkdocument 152, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, 2000.